

Kommissionens förslag till förordning om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II)

Justitiedepartementet

2003-10-24

Dokumentbeteckning

KOM (2003) 427

Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser (Rom II)

Sammanfattning

Fråga är om ett förslag från kommissionen. Förslaget innehåller regler om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser. Med utomobligatoriska förpliktelser får i sammanhanget förstås skadestånd på grund av skades- tandsgrundande händelse samt bl.a. obehörig vinst och tjänster utan uppdrag.

1 Förslaget

1.1 Bakgrund

Redan år 1967 lade Beneluxländernas regeringar fram ett förslag till förenhetligande och kodifikation av medlemsstaternas lagvalsregler. Reaktionerna var i huvudsak positiva och ett förenhetligande sågs som ett naturligt komplement till den konvention om domstols behörighet och verkställighet av domar på privaträttens område som senare ingicks år 1968 – den s.k. Brysselkonventionen (denna ersattes av den s.k. Bryssel förordningen den 1 mars 2001).¹ En expertgrupp arbetade fram ett preliminärt utkast till konvention som omfattade såväl inom- som utomobligatoriska förpliktelser. Utkastet överlämnades till medlemsstaternas regeringar år 1972.

¹ Rådets förordning (EG) nr. 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, EGT L 12, 16.1.2001, s. 1.

Det visade sig vara svårt att enas och projektet begränsades därför till att omfatta endast frågan om tillämplig lag för avtalsförpliktelser. Den 19 juni 1980 öppnades *konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser* för undertecknande vid ett möte med rådet i Rom. Konventionen kallas därför i vardagligt tal *Romkonventionen*. Eftersom det vid denna tidpunkt inte fanns någon rättslig grund i EG-fördraget, som medförde behörighet att anta gemensam lagstiftning inom detta område, fick den med nödvändighet formen av en traditionell internationell traktat. Romkonventionen kom inte att träda i kraft förrän den 1 april 1991 efter att den ratificerats av sju medlemsstater. I samband med att Sverige blev medlem av EU den 1 januari 1995 uppstod en förpliktelse att tillträda konventionen. Så skedde genom en tillträdeskonvention för Österrike, Finland och Sverige som undertecknades den 29 november 1996 och trädde ikraft för svensk del den 1 juli 1998.²

Tanken var hela tiden att efter Romkonventionen gå vidare och utarbeta en konvention som omfattade frågan om tillämplig lag också för utomobligatoriska förpliktelser. Så kom dock inte att ske förrän idén på nytt väcktes efter att EU genom Maastrichtfördraget år 1993 fått kompetens att under den tredje pelaren ägna sig åt s.k. civilrättsligt samarbete. Vid europeiska rådets möte den 14 oktober 1996 antogs en resolution som betonade bl.a. behovet av en konvention om tillämplig lag på utomobligatoriska förpliktelser. Det österrikiska ordförandeskapet kunde sedan under hösten 1998 presentera ett förslag till konvention. Samtidigt presenterade *Groupe Européen de Droit International Privé*, som finansierats av kommissionen genom det s.k. Grotius-programmet, ett eget förslag till konvention. Under de tyska och finländska ordförandeskapen 1999 pågick arbetet parallellt med de båda förslagen i en rådsarbetsgrupp. En första enighet kunde nås om vissa lagvalsregler.

När Amsterdamfördraget trädde i kraft den 1 maj 1999 övergick det civilrättsliga samarbetet från den tredje till den första pelaren. Det ansågs därför vara lämpligare att anta gemensamma bestämmelser i form av en förordning i stället för en konvention. Kommissionen åtog sig att utarbeta ett förslag. Starkt försenad skickade kommissionen den 3 maj 2002 i stället för en grönbok ut ett första preliminärt förslag till Rom II-förordning. Efter att ha beaktat skriftliga remissvar och en utfrågning i Bryssel den 7 januari 2003 kunde slutligen det nu aktuella förslaget presenteras den 22 juli 2003.

1.2 Innehåll

Syftet med förslaget till förordning är att förenhetliga medlemsstaternas lagvalsregler för utomobligatoriska förpliktelser och därigenom gå vidare med den harmonisering av medlemsstaternas internationellt privaträttsliga regler som förespråkades av rådet för rättsliga och inrikes frågor i den handlingsplan som antogs den 3 december 1998.

² EGT C 15, 15.1.1997, s. 1; SFS 1998:167; prop. 1997/98:14 s. 124; bet. 1997/98:LU9; rskr. 1997/98:139.

Ett förenhetligande av medlemsstaternas lagvalsregler skiljer sig från förenhetligande av materiella rättsregler om utomobligatoriskt skadestånd. De materiella reglerna syftar till att avgöra bl.a. om det skall krävas uppsåt och oaktsamhet för att skadeståndsansvar skall inträda eller om det skall råda strikt ansvar (dvs. ansvar oberoende av uppsåt eller oaktsamhet), frågan om ansvar för annans vållande (principalansvar – t.ex. i förhållandet arbetsgivare-arbetstagare), frågan om betydelsen av den skadelidandes medverkan samt vilka nivåer på ersättningar som skall gälla. Lagvalsreglerna syftar däremot endast till att peka ut det lands lag i vilken svar på alla dessa frågor får sökas.

Det finns olika skäl till att överhuvudtaget tillämpa utländsk lag vid svensk domstol. Om alla länder tillämpar samma lagvalsregler bidrar det till enhetliga avgöranden oavsett i vilket lands domstolar talan väcks. Det kan också vara mer rättvist att tillämpa utländsk rätt än att tillämpa domstolens egen skadeståndsrätt eftersom sakförhållandet har en närmare anknytning till utlandet. Vidare kan förutsebarhetsskäl – och därmed också rättssäkerhetsskäl – tala för en tillämpning av utländsk rätt. Gemensamma regler inom EU bidrar till att parterna, i stället för att behöva studera de ibland mycket olika lagvalsreglerna i alla medlemsstater vars domstolar eventuellt kan vara behöriga att avgöra en tvist, kan nöja sig med att studera ett enda system av lagvalsregler. Därigenom kan processkostnaderna sänkas.

Förordningen är enligt förslaget tillämplig på alla utomobligatoriska privaträttsliga förpliktelser med undantag för vissa frågor som särskilt lyfts bort från förordningens tillämpningsområde. Till dessa hör:

utomobligatoriska förpliktelser som har sin grund i familjeförhållanden och därmed jämställda förhållanden,

utomobligatoriska förpliktelser som har sin grund i makars förmögenhetsförhållanden samt arv,

förpliktelser som följer av växlar, checkar, löpande skuldebrev och andra negotiabla värdepapper,

personligt ansvar för delägare eller styrelsemedlemmar samt revisors ansvar,

utomobligatoriska förpliktelser mellan instiftare av en trust, *trustee* och förmånstagare till en trust,

utomobligatoriska förpliktelser som har sin grund i en atomskada.

Förordningen har universell karaktär, dvs. den lag som anvisas som tillämplig skall användas även om det är lagen i en stat som inte är medlem i EU. Universell tillämpning är det brukliga för lagvalsregler.

Förordningen skiljer mellan utomobligatoriska förpliktelser till följd av en skadeståndgrundande händelse och andra utomobligatoriska förpliktelser. För sådana utomobligatoriska förpliktelser som uppstår på grund av en skadeståndgrundande händelse gäller som huvudregel att lagen i det land där skadan uppkom skall tillämpas. Från denna regel görs undantag om den

skadevållande och den skadelidande har gemensamt hemvist. I sådana fall skall lagen i det landet tillämpas.

Det görs också undantag om den utomobligatoriska förpliktelsen har väsentligt närmare anknytning till ett annat land. Så kan vara fallet exempelvis genom ett tidigare rättsförhållande mellan parterna. I så fall skall lagen i det landet tillämpas.

Bland de utomobligatoriska förpliktelserna till följd av en skadeståndsgrundande händelse identifieras också vissa särskilda situationer för vilka det finns särskilda lagvalsregler. För frågan om produktansvar skall lagen i det land där den skadelidande har sin vanliga vistelseort tillämpas om inte produkten har saluförts i det landet utan att den ansvarige givit sitt samtycke. I så fall tillämpas lagen i det land där den ansvarige har sin vanliga vistelseort.

På utomobligatoriska förpliktelser till följd av otillbörlig konkurrens, t.ex. vilseledande reklam, tillämpas lagen i det land på vars territorium konkurrensförhållandena eller konsumenters kollektiva intressen påverkas på ett direkt och väsentligt sätt.

På en utomobligatorisk förpliktelse till följd av en kränkning av privatlivet eller personlighetsskyddet, t.ex. förtal eller förolämpning, tillämpas enligt huvudregeln lagen i det land där skadan uppkom. Om emellertid tillämpningen av den utpekade lagen skulle kränka grundläggande principer om yttrande- och informationsfrihet i domstolslandets lag, skall domstolslandets lag tillämpas. I svensk domstol aktualiseras främst tillämpning av tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen. På replikrätt och liknande frågor tillämpas lagen i det land där programföretaget eller tidningsutgivaren har sin vanliga vistelseort.

På en utomobligatorisk förpliktelse till följd av miljökada ges den skadelidande ett val mellan lagen i det land där skadan uppkom och lagen i det land där den skadevållande händelsen inträffade om händelse och effekt äger rum i olika länder. Ett exempel vore ett utsläpp i någon av Europas stora floder som får effekt i ett eller flera länder längre ner utmed flodens lopp. Både sak- och personskada omfattas av lagvalsregeln.

På en utomobligatorisk förpliktelse till följd av ett immaterialrättsligt intrång tillämpas skyddslandets lag. Inom immaterialrätten gäller den s.k. skyddslandsprincipen enligt vilken varje land får tillämpa sin egen lag på immaterialrättsintrång som äger rum i landet. Beträffande intrång i ett enhetligt industriellt rättsskydd som gäller i hela gemenskapen skall den relevanta EG-förordningen tillämpas.

Förordningen omfattar även utomobligatoriska förpliktelser som trots att de inte är grundade på avtal inte heller är skadeståndsförpliktelser. Till dessa förpliktelser hör bl.a. rättsfigurer som *condictio indebiti* (återbetalning av felaktigt utbetalda belopp) och obehörigt vinst i allmänhet, *negotiorum gestio* (tjänster utan uppdrag), *culpa in contrahendo* (vårdslöshet före eller i samband med ingående av ett avtal). För dylika utomobligatoriska förpliktel-

ser finns också regler, som dock fått hållas mer allmänna eftersom den materiella rätten i många länder överhuvudtaget inte skiljer på de olika situationerna.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Den svenska internationella privaträtten på det område som den föreslagna förordningen omfattar är i allt väsentligt inte reglerad i lag utan genom rättspraxis och allmänna rättsprinciper. Det ledande svenska rättsfallet på området är NJA 1969 s. 163 (Cronsioe-målet). Makarna Cronsioe var bosatta i Sverige men råkade ut för en bilolycka i Nederländerna. Mannen ansågs vållande och hustrun väckte talan mot hans försäkringsbolag. Trots att makarna hade gemensamt hemvist i Sverige uttalade Högsta domstolen att lagen i det land där den skadegörande handlingen företagits skulle tillämpas. Rom II-förordningen skulle därför leda till en förändring i svensk rätt eftersom den gör undantag för situationer där parterna har gemensamt hemvist.

Den föreslagna förordningen pekar ut lagen i det land där skadan uppkom, oavsett var den skadevållande händelse inträffade, som tillämplig. Det innebär att vid s.k. distansdelikt, där skadegörande handling och dess effekt inträffar i två olika länder, skall "effektlandets" lag tillämpas. I Cronsioe-målet uttalade Högsta domstolen att "lagen i det land, där den skadegörande handlingen företagits" skall tillämpas, vilket skulle kunna tolkas som att det i stället är "handlingslandets" lag som skall tillämpas. I Cronsioe-målet ställdes dock den frågan aldrig på sin spets eftersom skadegörande handling och effekt inträffade i ett och samma land.

Enligt den föreslagna förordningens huvudregel skall lagen i det land där skadan uppkom tillämpas oavsett var senare vissa följskador uppkommit. Tillämpning av huvudregeln även på följskador synes, oavsett eventuella skillnader i inställning i fall av distansdelikt, vara fallet även i svensk rätt. Högsta domstolen har i NJA 1996 s. 509 (Klippan-målet) tillämpat handlingsortens lag även på följskador. Efter ett mord med rasistiska förtecken i Sverige tillämpades svensk rätt på frågan om ersättning för psykiskt lidande till den avlidnes anhöriga, vilka bodde i Elfenbenskusten.

I 1974 års nordiska miljöskyddskonvention³ ges den skadelidande en valrätt liknande den i förordningsförslaget vid talan om ersättning för miljöskada. Enligt 1971 års gränsöversörensommelse mellan Sverige och Finland⁴ skall för rätt till ersättning gälla lagen i det land "där egendom tages i anspråk eller där eljest förlusten, skadan eller intrånget uppstår". Enligt 1972 års renbeteskonvention mellan Sverige och Norge⁵ skall skada som uppstår i anledning av renkötsel ersättas enligt lagen i det land där skadan uppkommit. Även om dessa regler skulle kunna stå i strid med den föreslagna förordningens bestämmelser får svenska domstolar fortsätta att tillämpa dessa

³ Införlivad genom SFS 1974:268. Se prop. 1974:59, JoU 15, rskr. 176.

⁴ Införlivad genom SFS 1971:137. Se prop. 1971:137, JoU 63, rskr. 283.

⁵ Införlivad genom SFS 1972:114. Se prop. 1972:16, JoU 5, rskr. 85.

lagvalsregler eftersom Rom II-förordningen ger företräde åt lagvalsregler i internationella konventioner som medlemsstaterna har tillträtt vid tidpunkten för förordningens antagande.

I sjölagen regleras frågan om ansvar för oljeskada. Enligt 10 kap. 2 § skall bestämmelserna i 10 kapitlet tillämpas på oljeskador som inträffar i Sverige eller i dess ekonomiska zon eller i en annan konventionsstat (till 1992 års ansvarighetskonvention) eller dess ekonomiska zon. Av de aktuella bestämmelserna följer vissa särregler beträffande bl.a. ansvar för fartygets ägare. Ansvaret är ett s.k. strikt ansvar. Det betyder att man inte behöver ta ställning till vållande frågan, dvs. till om utsläppet skett med uppsåt eller av oaktsamhet. Kapitlet innehåller också regler om ansvarsbegränsning enligt vilka ägarens ansvar begränsas till vissa maximibelopp oavsett skadans omfattning. Såvitt kan bedömas kommer inte förslaget till Rom II-förordning att påverka tillämpningen av sjölagens bestämmelser.

För person- eller sakskada som uppkommit till följd av trafik i Sverige med motordrivet fordon eller skada som tillfogats svensk medborgare eller person med hemvist i Sverige till följd av trafik utomlands med ett svensktregistrerat sådant fordon skall enligt 8 § trafikskadelagen svensk rätt tillämpas. För dessa fall skulle förslaget till förordning kunna medföra vissa ändringar, t.ex. om en person med hemvist i Sverige skadas i utlandet av en svensktregistrerad bil körd av en person som varken är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige.

Förordningens huvudregel att lagen i det land där skadan uppkom eller kan uppkomma skall tillämpas kan även få konsekvenser på det arbetsrättsliga området. Följden av lagvalsregeln kan bli att utländsk lag tillämpas vid bedömning av tillåtligheten av stridsåtgärder vidtagna enligt svensk lag.

I övrigt saknas lagstiftning i svensk rätt för de specialsituationer för vilka förordningsförslaget uppställer särskilda lagvalsregler.

1.4 Budgetära konsekvenser

Genom förordningen får domstolarna klara regler om tillämplig lag för utomobligatoriska förpliktelser, vilket förenklar handläggningen av mål med internationell anknytning. I övrigt kan inga budgetära konsekvenser av förslaget förutses.

2 Ståndpunkter

2.1 Svensk ståndpunkt

Sverige ställer sig allmänt positivt till förslaget och välkomnar enhetliga regler på området. Hur reglerna närmare utformas måste dock diskuteras i förhandlingarna, varvid samtliga de intressen som gör sig gällande skall

beaktas. Sverige har en öppen inställning för att komma fram till den sakligt sett bästa lösningen.

2003/04:FPM17

Redan nu skall framhållas att Sverige i en remiss beträffande ett utkast till förslag uttalat betänkligheter beträffande den lagvalsregel om skadestånd för kränkning av privatlivet eller personlighetskyddet eller från ärekränkning som där fanns. Sverige har bl.a. ifrågasatt om det finns rättslig grund för en sådan reglering i EG-fördraget. Regeln utpekade lagen i det land där den skadelidande har sitt hemvist och det ansågs från svensk sida finnas risk för oacceptabla ingrepp i nationella regler om yttrandefrihet. Kommissionen har därefter justerat sitt förslag och intagit en regel som gör det möjligt att tillämpa domstolslandets grundläggande principer om yttrande- och informationsfrihet. I enlighet med vad som uttalats från riksdagen kommer Sverige i det fortsatta arbetet att kraftfullt verka för att förslaget inte kommer i konflikt med tryck- och yttrandefriheten.⁶

Den föreslagna förordningens tillämpningsområde är i vissa avseenden oklart, bl.a. därför att det gäller andra utomobligatoriska förpliktelser än skadestandsgrundande handlingar. Förordningen bör inriktas på de frågor där det finns ett praktiskt behov av reglering.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

De allra flesta stater är positiva till förslaget men det är ännu för tidigt för att veta vilka ståndpunkter de kommer att inta i enskilda frågor.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Europaparlamentet har ännu inte yttrat sig över förslaget och beräknas göra så först under hösten 2004.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Förslaget har remitterats till 43 instanser, varav 23 inkommit med synpunkter. En förteckning över dessa finns tillgänglig i akten Ju1998/1390/L2. En genomgång av remissinstansernas yttranden pågår.

3 Övrigt

3.1 Fortsatt behandling av ärendet

Arbetet behandlas i en särskild rådsarbetsgrupp, som höll sitt första möte den 30 september 2003.

⁶ Jfr. bet 2002/03:KU17

3.2 Rättslig grund och beslutsförfarande

2003/04:FPM17

Artiklarna 61 c) och 67 EG samt medbeslutandeförfarande enligt artikel 251 EG.

3.3 Fackuttryck/termer

Inomobligatorisk, grundad på avtal.

Negotiabilitet, om en godtroende förvärvare av ett skuldebrev eller värdepapper kan ha bättre rätt än överlåtaren (t.ex. genom att borgenären inte kan invända att betalning redan skett till överlåtaren) sägs det vara negotiabelt. Exempel: löpande skuldebrev.

Produktansvar, säljarens, tillverkarens eller annans ansvar för skada genom skadebringande egenskaper hos en produkt.

Utomobligatorisk, utom avtalsförhållande.